

Finska Krigsbarn

MEDLEMSTIDNING FÖR RIKSFÖRBUNDET FINSKA KRIGSBARN

Årgång 16

<http://finskakrigsbarn.se>

Nr 2 2011

Nationalsången ljuder i Kungälv

Riksmötet i Kungälv blev innehållsrikt och lärorikt, med nya aspekter på krigsbarns-problematiken. **Pertti Kavén** berättade om de politiska motiven till aktionen, **Tapani Rossi** gav inblickar i det liv som de uppåt 20 000

barnen på vårdinrättningar och barnhem levde. Dessutom fick vi färsk kunskap om hur dagens ensamkommande flyktingungdomar har det.

Sidorna 3, 4, 5 och 14.

Vad har Topelius att göra med finska krigsbarn?

Svaret på frågan är: ingenting direkt. Men **Zacharias Topelius**, en av Finlands största författare (på frimärke t h), skrev en saga Björken och Stjärnan som har använts i riksdagsdebatter i Finland symboliserande den längtan som alla krigsbarn i Sverige förmodades känna till sitt hemland.

Sagan har motiv från ”stora ofreden” i början av 1700-talet och har en verklig förebild. Läs om detta stycke kulturhistoria på

Sidan 11

Eslöv får en minnesplatta

Sista sidan

Organisationsnummer 878001-7862

Från redaktionen

Detta nummer är över två veckor försenat vilket jag är den förste att beklaga. Orsaken är en långvarig och plågsam ischias.

Det har ingenting att göra med beslutet att slå ihop årets två sista nummer till ett dubbelnummer på 20 eller 24 sidor, med planerad tryckning i november. Det är helt enkelt ett sätt att säkra tidningens utgivning även nästa år, för RFK måste spara. Tryckningen av tidningen och portot för distributionen är förbundets största utgiftsposter.

Hoppas att innehållet är tilltalande. Det är i alla fall varierande. Vem kunde ana att vi skulle känna behov att berätta om Stora Ofreden och om **Zacharias Topelius** saga Björken och Stjärnan?

Stora Ofreden var den plåga som drog över Finland medan **Karl XII** försökte komma åt den ryske tsaren **Peter den Store** i Ukraina och söderöver, därmed lämnande den östra rikshalvan utan tillräckligt skydd mot de anfallande ryska trupperna. Det är från den tiden ryss-skräcken och rysshattet härrör.

Som vi utlovade i förra numret har vi också skrivit ett yttrande till Upprättelseutredningen. Finska krigsbarn skulle inte få möjlighet till upprättelse eller kompensation för eventuell vanvård och övergrepp i svenska fosterhem och barnhem, vilket är en ohållbar ståndpunkt. Det hoppas vi att riksdagen inser när den behandlar lagförslaget.

RFK har i alla fall klargjort krigsbarnens status under krigsbarnstiden.

Det var första gången RFK fungerat som remissinstans.

Vi berättar utförligt om Riksmötet i Kungälv. Det var minst femte gången vi höll till på Nordiska Folkhögskolan. Det kändes som att komma till vänner. Kanske var jag extra observant, men nog hade vi väl ovanligt många kryckor med i år?

Allt gott!

Kai Rosnell chefredaktör
kai.rosnell@comhem.se

I detta nummer:

	sidan
Från redaktionen	2
Ordföranden har ordet	3
Rapport från Riksmötet	4-5
Maiju minns dramatiken i Kemi	6-7
Remiss till Upprättelseutredningen	8-9
Dramatiskt barnaröv för 60 år sedan	10
Topelius, Stora ofreden, Laps' Suomen	11
Fick vi någonsin finsk(-)undervisning?	12
Imponerande dockteater	13
Träffade pappas finske "bror"	14
Henrik Karell, Sirpa Korpela	14
Pris till Wersäll	14
Kemi 20-årsjubilerar	15
Stora truckar i Markaryd	15
Nytt styre i Stockholm	15
På gång i lokalföreningarna	15
Eslöv får minnesplatta	16
Om barken Karl-Erik	16

Utgivning

Nästa nummer av Finska Krigsbarn blir ett dubbelnummer och beräknas utkomma i början av november. Deadline 17 oktober.

Direktanslutna till RFK

Medlemsavgiften för direktanslutning till RFK är 150 kr per år. Tidningen ingår i priset.

Prenumeration

Årsprenumeration SEK 100:-- (för icke-medlemmar) till RFK:s pg 424 54 97 - 5.

I Finland (och övriga världen) 14 Euro till Kai Rosnell, bankkonto (Länsi-Suomen Osuuspankki) 570081 476 212, eller RFK:s konto ovan. Glöm inte ange namn, adress och vad betalningen avser.

Redaktionen:

Sinikka Ortmark Stymne, ansvarig utgivare, Hantverkarg. 75, 5 tr, 112 38 Stockholm. Tel 08-6528907. E.post: sinikka.stymne@bredband.net

Kai Rosnell, chefredaktör (redigering, layout), Kølängsv. 10, 741 42 Knivsta. Tel: 018-380009. E-post: kai.rosnell@comhem.se

Soini Andersson, Skyrupsg. 5, 282 32 Tyringe. Tel: 0451-59144. E-post: soini.andersson@telia.com

Irja Olsson, Näckrosstigen 7, 806 49 Gävle. Tel 026-167678. E-post: irja.olsson.gle@telia.com

Tapani Rossi, Frejgatan 3 D, 243 34 Höör. Tel: 0413-24236. E-post: tapani@rossi.se

Riksförbundets hemsida: finskakrigsbarn.se

Detta nummer av MedlemsNytt är tryckt hos
Knivsta Tryckeri AB, Knivsta, i juni 2011.

Ordföranden har ordet

I stark vind och regnstänk möttes krigsbarnen till riksmötet på Nordiska folkhögskolan i Kungälv i slutet av maj. Naturen lyste i gröna nyanser, syrenerna blommade och Bohus fästning lystes stundtals upp av solstrålarna. Vi var ett hundratal krigsbarn från Finland och Sverige som sjöng både Vårt land och Du gamla du fria när flaggorna hissades.

Socialrådet **Timo A Tanninen** från Finlands ambassad framförde hälsningar från Finlands nya ambassadör **Harry Helenius**. Tanninen tog bland annat upp det förflutna men också många framtidstankar, bland annat uppmuntrade han till samarbete med krigsinvaliderna och veteranerna, mellan krigsbarnen i Finland och Sverige och internationella kontakter med andra länders krigsbarn.

Pentti Käppi intervjuade krigsveteranen **Aapo Knaapi** om hur han hade haft det i kriget. Knaapi berättade att av åtta i samma "korsu" hade hälften stupat. **Pertti Kavén** berättade om de politiska faktorerna bakom barnflyttningarna till Sverige. **Irja Olsson** skriver i sin artikel mera om detta.

På årsmötet tog jag upp vad som händer i år. RFK har skickat sitt första remissvar till socialdepartementet. Det gäller ersättning till barn som varit utsatta för vanvård t.ex. på barnhem i Sverige. RFK kräver att även de finska krigsbarn som utsatts för vanvård ska ingå i den gruppen. Vi räknar med att svara på remisser som berör oss även i framtiden.

Vi kommer att ha representanter i Åbo, "Finland i våra hjärtan". Vi kommer att delta i konferensen i Readings universitet där **Evacuees Reunion Association** i England samlar krigsbarn från flera länder. Vi planerar att ha en gemensam aktivitet med krigsveteraner och invalider på Finlands ambassad i oktober. En mycket viktig sak är att fortsätta arbetet med att arkivera våra dokument för eftervärlden.

RFK och lokalföreningarna tackade **Kielo Bengtsson** med en sommarbukett efter middagen. Bra organiserat program av Göteborgsföreningen!

Samtalens vågor gick höga under kvällen. Pentti Käppi, f.d. rektorn i skolan **Nils Zandhers** och **Stig Sandberg** underhöll med sång och musik.

Aapo Knaapi (t v) hade mycket att berätta när han intervjuades av Pentti Käppi.

Foto: Sinikka Stymne

Kielo Bengtsson tackades för den utmärkta organisationen av ordf. Sinikka Stymne.

Foto: Kai Rosnell

Pressen hade uppmärksammat riksmötet. Göteborgs-Posten hade en intervju med **Marjatta Wallenius-Henborn**, tidningen i Kungälv hade intervjuat Kielo Bengtsson som också hade intervjuats av SisuRadio. Hoppas uppmärksamheten resulterar i flera nya medlemmar till Göteborgsföreningen!

Följande dag tog **Tapani Rossi** upp verksamheten på barnhem, barnsjukhus och isoleringsanstalter under kriget. Då fanns 380 barnhem enbart för finska barn. Omkring 20 000 barn togs hand om i Sverige. Värdet av hela den svenska hjälpen beäknas till 4 miljarder kr i dagens nivå. Frivilligt arbete var omfattande, Röda Korset och Rädda barnen. Det stickades och syddes överallt.

Krigens barn finns tills alla krigen tar slut. **Louise Parbring**, från Social resursförvaltning i Göteborg, beskrev dagens situation för ensamkommande barn. Hon påpekade att ensamkommande barn eller ungdomar inte själva har valt att komma hit. De har svårt att berätta om t.ex. bakgrunden till sin flykt. De är ofta hårt pressade i en utsatt situation.

Det intressanta var att ett nytt boende hade skapats i Göteborg där tjugotal ungdomar mellan 15 och 17 år bor. I den ena våningen bor pojkar och i den andra flickor. De lagar sin mat, sköter sina kläder och lär sig vardagssysslor för att senare klara ett eget boende. Den här boendeformen ger ungdomarna nya vänner och trygghet. De får lära sig de sociala koderna, hur de olika könen umgås med varandra och att visa respekt för varandra. De är fantastiska ungdomar! De läser sina läxor och vill utträta något i sina liv, ansåg Parbring.

"Mycket tacksam" är ord jag vill använda om dagarna i Kungälv. Att träffa många vänner med samma bakgrund, att lära sig mer om krigsåren, att lyssna och berätta.

Gör en blomsterkrans till midsommarafton! Ha den på huvudet och njut av sommaren och de små grodorna när du dansar kring midsommarstången eller sitter på bänken och ser på.

Tack för förtroendet att leda RFK ett år till!

Sinikka

Mycket innehåll på årets riksmöte

Återigen öppnade Nordiska Folkhögskolan generöst sina dörrar för finska krigsbarn då Riksförbundet hade sin nittonde riksstämman i Kungälv. Den här gången var vädrets makter inte med oss. Visserligen sken solen stundvis men det blåste riktigt snålt under flagghisningen och nationalsångerna.

Desto varmare blev det när vi träffades inne i större eller mindre grupper, mötte gamla och nya vänner, lyssnade till anföranden, talen och musiken. Ett kärt återseende.

Sinikka Ortmark Stymne berörde i sin välkomsthälsning det gångna verksamhetsåret som varit fyllt av varierande händelser och uppdrag. Hon återvaldes till förbundsordförande.

Socialrådet **Timo Tamminen** från Finlands ambassad i Stockholm betonade att Riksförbundets arbete för krigsbarnen var uppskattat. Han nämnde att det i Sverige finns omkring 700 000 personer med finsk bakgrund och lugnade göteborgarna med nyheten att en hederskonsul kommer att

Beata Fasting, rektor på folkhögskolan (här med förre rektorn Nils Zandhers), berättade att skolan blivit mer internationell sedan sist vi var här.

Foto: Kai Rosnell

utnämnas till Göteborg. Passen utfärdas som tidigare.

Familj på flykt

Vice kommunordförande **Ingela Rossi** visste genom sin egen familj vad byte av land och språk kan betyda. Hennes svärmor som är från Tervola gifte sig efter familjesplittringen med en österrikisk man. De arbetade i Tyskland och flydde efter kriget till Österrike och flyttade senare från land till land. På 50-talet återvände svärmodern till Finland. Svärfadern flydde från Viborg med ryska soldater i hälsarna.

Ingela Rossis man bodde i Kemi till fem års ålder då hela familjen flyttade till Sverige. För henne har det varit viktigt att berätta för barnen vad far- och morföräldrarna har fått gå igenom. Ingela Rossi kan se i sin egen familj vad alla avsked och separationer kan få för följder.

Ingela och familjen är ofta i Finland. Hon har lärt sig lite finska för att förstå vad folk säger.

Kantele!

Tuuli Ekenberg sjöng och demonstrerade sitt instrument, en femsträngad kantele, den äldsta och ursprungliga. Enligt henne är en del av våra sånger över 6000 år gamla.

Hon sjöng med sin vackra, mjuka stämma både traditionella och lite modernare sånger, och blandade frejdigt finska och svenska i sångerna.

Kröp i säkerhet

Aapo Knaapi, ordförande för västkustens krigsinvalid, och Pentti Käppi hade ett medryckande samtal inför publiken, men först skulle vi sjunga den

välkända sången från krigstiden "Livet i löpgravarna".

Aapo Knaapi kallades in som 18-åring. Han fick en fyra månaders utbildning, sedan ansågs han färdigutbildad och sändes till Syväri (Svir). Till en början var det lugnt, han hade under de första tre dagarna inte hört ett enda skott.

Situationen ändrades drastiskt då hans trupp med åtta man fick placering i en korsu (bunker). Redan första dagen stupade en kamrat och sedan flera. Endast tre klarade sig utan skador. Aapo själv lyckades svårt sårad krypa 500 meter till räddningen. Sedan var kriget slut för hans del.

Som journalist blev jag medveten om **Pertti Kavén** först då han kom ut med sin bok *70 000 små öden*.

Vieno Mårtensson har sett hur skrämmande det är runt monumentet för Finlands kvinnor i Hagnäs. Hon har nu fått löfte från Helsingfors att det ska snyggas upp, och dessutom ingå i turistinformationen.

Foto: Evans Olsson

Det var många bekanta ansikten i auditoriet.

Foto: Evans Olsson

Politiska motiv nu avslöjade Tapanis 20 000 barnhemsbarn

Jag hade en kritisk syn på barnförflyttningarna och vi diskuterade livligt Sveriges och Finland skäl till dem. Jag såg hur hans insikt växte ju mer han forskade att det inte handlade enbart om humanitet, välvilja och omtycksamhet om oss finska barn då slogan "Finlands sak är vår" lanserades och Sverige började ta emot oss krigsbarn.

Fram till 1990-talet fick man hålla igen kritik om barnförflyttningarna både i Sverige och Finland, inte diskutera orsakerna till dem, men när **Annu Liikkanen**, **Lillemor Lagnebro**, **Singa Sandelin** och Pertti Kavén väl hade fått fram mer fakta kom snöbollen i rullning.

Grumliga orsaker

Så i doktorsavhandlingen *Iskuggan av det humanitära* avslöjar Kavén de dolda politiska motiven varför vi tvingades bort från våra hem, kortare eller längre tid, kanske för livet.

I Kungälv var det första gången som han lade fram sin bevisning för västkustens krigsbarn och gav oss en förlösande kunskap om att det var inte våra föräldrar som av egoistiska skäl skickade bort oss, utan det var höga politiker som av många grumliga orsaker tog till denna för oss barn så omstridda metod.

Grym behandling?

Tapani Rossi, författare till boken *Räddade till livet* beskrev med värme och deltagande några enskilda fall av de omkring 20 000 sjuka barn som under kriget sändes till Sverige och tack vare den svenska insatsen räddades till livet.

Sett med dagens ögon kan behandlingarna uppfattas som oerhört grymma, då barnen förflyttades från den ena institutionen till den andra, fram och tillbaka. Barn som efter operationer fick ligga i gipsbandage månad

Ingela Rossi skötte ordförandeklubban under årsmötet, Ruth-Majide Rönngård förde protokollet. Ingela Rossi visade sig ha en intressant bakgrund med klar anknytning till Finland.

Foto: Kai Rosnell

efter månad, utan kontakt med anhöriga och ständigt ny personal. Men som det påpekades från publiken fanns inga andra metoder på den tiden.

Vården av sjuka finska barn orsakade naturligtvis stora kostnader för Sverige men enligt Tapani Rossi bör utgifterna räknas in i det svenska försvarets kostnader som en investering i Sveriges framtid.

Folkhögskolans kök är vida känt för sin goda mat och även den här gången bjöds vi på en överdådig buffé. För underhållningen under lördagskvällens festmiddag svarade skolans före rektor **Nils Zandhers**, **Pentti Käppi** och **Stig Sandberg**, med sånger av **Evert Taube** och **Nils Ferlin**.

Kielo Bengtsson, ordförande för Göteborgsföreningen, och hennes stab gjorde en storartad insats för att allt skulle fungera, och det gjorde det. Kielo själv höll i tömmarna som en sträng ledare för att hålla tidsplanen.

Iria Olsson

Tuuli Ekenberg lär barn i förskolan att spela kantele, ett instrument som levtt en tynande tillvaro i Sverige.

Foto: Sinikka Stymne

Kyösti och Marianne Ritola från Göteborg och Kaisa Manner-Berg och Ove Berg, Hammarö, trivdes bra i sällskapet.

Foto: Evans Olsson

Maiju minns dramatiken i Kemi

Maiju Johansson, född **Gauriloff**, var tretton år när Kemi i slutet av år 1944 blev en mycket osäker plats. Finland hade fått till uppgift att se till att de tyska trupperna, forna bundsförvanter, skulle drivas ur landet. Kemi vimlade av tyska soldater.

Hela finska Lappland skulle evakueras.

Maiju var yngst av familjen Gauriloffs fyra barn. Familjen bodde på en ö utanför Kemi, Rytikari, med broförbindelse till fastlandet.

– Vi var sex personer i ett litet spisrum, minns Maiju. Pappa jobbade på sågverket, han var född 1888 (*samma år som Sillanpää!*) och för gammal för att bli uttagen till soldat.

Rädd för tyskarna

En dag hade hon blivit förse- nad i skolan, sista bussen hade gått. Hon och ett par pojkar började gå hem till fots.

– Vi passerade ett par tyska kontrol- ler och blev väldigt rädda, vi visste att de hade tagit gisslan i stan, bland andra rektorn för vår skola. Men vi sa att vi bara skulle hem så vi fick passera.

– När vi skulle över till ön stod finska soldater där och varnade: ”gå inte över bron, den kan vara minerad!” Men vi balanserade över. När jag kom hem var mina föräldrar förtvivlade, näs- tan apatiska, de trodde jag hade bli- vit tagen av tyskarna...

Maiju tittade varje dag på listan över barn som skulle få resa till Sverige. Listan sattes upp vid andels- butiken, och var gång hon inte fann sitt namn där blev hon besviken.

Men så plötsligt fanns hon med på listan.

Pråm till militärfartyg

Vid det laget hade tyskarna lämnat staden men förstört vägar och broar. Man befarade att det skulle bli svårt med mat.

– Vi lastades på en pråm som tog oss ut till ett militärfartyg – det fanns i alla fall kanoner på däck, minns Maiju. Den hade en Röda Kors-flagga. Man beordrade oss att komma upp på däck, ovanför cirklade tyska flygplan.

Fartyget anfördes inte utan styrde mot Haparanda och den svenska sidan.

– Där togs vi emot av svenska lottor och militärer i ett stort tält, det

Maiju Johansson gillar att resa och se sig om i världen. Här bekantar hon sig med Tallinn.

blev avlusning, alla kläderna skulle läggas i en ståltrådsborg och desinficeras innan vi fick tillbaka dem.

Kronprinsen kom inte

– Dom sa att vi skulle få choklad men dom kom med muggar med något varmt i, för mig var choklad riktiga chokladkakor...

En eller två veckor bodde Maiju och de andra Kemibarnen i barackerna.

– Dom sa att kronprins **Gustaf Adolf** (*senare kung Gustaf VI Adolf*) skulle komma och hälsa på oss, men han kom inte, vi blev besvikna.

– Till slut lastades vi på ett tåg, 222 barn, och vi hamnade så småningom i Hofors. Jag satt i sista vagnen, och vi äldre började sjunga ”Laps Suomen älä vaihda pois sä maatas ihanaa...” (*Se sista spalten!*)

Vita dukar!

– I skolan i Hofors som användes som karantän hade man dukat långbord för oss. Jag tänkte ”oh så fint, vita dukar, mat och dryck, rena paradiset...”

Efter ett par veckor i karantän bör-

jade familjerna i Hofors komma och hämta barn för utplacering i hemmen.

– Det var nån sorts människohandel, dom vred och vände på oss innan dom tog den de ville ha. Ingen visade intresse för mig, jag trodde jag skulle hamna på barnhem i stället. Men det visade sig att en av Röda Kors-männen, **William Forsberg**, hade bestämt sig för mig från början, men det hölls hemligt för de andra barnen. Jag var liten till växten, dom trodde jag var nio år fast jag var tretton.

Sömlös i Hofors

Första natten kunde inte Maiju sova, hon såg visarna flytta sig på pendylen och bestämde sig för att gå tillbaka till karantänen nästa dag.

– Jag hämtade min lilla väska som mannen hade lagt i en byrålåda och sa ”karantän”. Då ringde han dit, jag fick tala med fru **Sillén** som talade finska och sa att jag inte ville stanna här. Men hon sa att ”dom är bra människor, nu ➡

”Har ingenting att klaga på – ingenting!”

forts från föreg sida

stannar du där och är snäll mot dom”.

– Det visade sig att de var världens underbaraste! Dom var så snälla, jag blev riktigt bortskämd.

Maiju kom att trivas utmärkt, framför allt sedan hon upptäckt att en grannflicka, **Lahja**, från Rytikari, hamnat i huset intill, så hon fick en kompis direkt.

”Som en prinsessa”

Efter midsommar 1945 fick Maiju resa hem till Finland igen, med nya fina kläder, paraply och ett guldhjärta.

– Grannflickorna kom och beundra de: ”du ser ut som en prinsessa!”

Maiju kommer ihåg allting. När hon väl kommer i gång väller minnena fram.

– Julafton 1946 var speciell. Jag skulle vara tomt åt några grannar, då kom någon och sa att ”du har främmande från Sverige”. Jag skyndade mig hem och där satt William Forsberg och skrattade åt min förvåning, han ville ha mig med till Sverige och adoptera mig. Men det gick ju inte.

Över isen till Sverige

Maiju skulle ändå hamna i

Sverige, med hela familjen.

– Pappa var född i Karelen, möjligen på ryska sidan, och ryssarna ville ha honom tillbaka dit. Så vi tog oss över isen till Haparanda, det var vintern 1948, och hamnade sedan i Hofors, med hjälp av William Forsberg.

Där blev de grannar med familjen **Drynjeff** som också tagit sig från Rytikari över isen till Sverige. Båda familjefäderna hade likartad bakgrund, födda i Karelen men statslösa.

– Min far talade och kunde läsa ryska, han kunde tala finska också men inte skriva. Han anlätades ofta som tolk i Finland, berättar Maiju.

Jobb på banken

I Hofors fick Maiju flera sorters arbete, mest städning. SKF hade etablerat sig i samhället och ville ha en finsktalande kontakt på banken. Maiju passade utmärkt och fick jobbet trots att hon inte hade någon bankutbildning.

– Jag jobbade där i 27 år. Nu har jag varit pensionär i 18 år. Mina föräldrar är döda sedan länge, min syster dog i höstas så nu är jag ensam kvar.

Maiju hör till de lyckliga krigsbarnen. Hon har haft det bra hela tiden, både under tiden som krigsbarn och efteråt. Hon är optimist med valspråket ”det ordnar sig”.

– Jag har ingenting att klaga på, absolut ingenting!

Text och foto: Kai Rosnell

Det var ingen tillfällighet att det var Maiju Johansson som fick avtäckta minnesplattan i Hofors hösten 2009.

Laps’ Suomen Sinun maasi

Laps’ Suomen, älä vaihda pois
sä maatas ihanaa!

Sill’ leipä vieraan karvast’ ois
ja sana karkeaa.

Sen taivas, päiv’ on loistoton,
sen sydän sulle outo on;

laps’ Suomen, älä vaihda pois,
sä maatas ihanaa.

Laps’ Suomen, kaunis sull’ on maa
ja suuri loistokas,

veet välkky, maat sen vihoittaa,
sen rant’ on maineikas.

Yö kirkas, päivä lämpöinen
Ja taivas tuhattähtinen;

laps’ Suomen, kaunis sull’ on maa
ja suuri loistokas.

Laps’ Suomen, armas maasi tää
siis muista ainiaan!

Sull’ onnea ja elämää
ei muuall’ ollenkaan,

jos minne tiesi olkohon,
niin juures synnyinmaassas on!

Laps’ Suomen, armas maasi tää
siis muista ainiaan!

O barn af Hellas

O barn af Hellas, byt ej bort
Din sköna fosterjord!

Barbarens bröd är hårdt och torrt,
Och klanglöst är hans ord.

Hans sol är blek, hans himmel grå,
Hans hjerta kan ej ditt förstå.

O barn af Hellas, byt ej bort
Din sköna fosterjord!

O Hellas’ barn ditt land är godt,
Ditt land är stort och skönt.

Dess jord är grön, dess haf är blått,
Dess strand af ära krönt.

Dess vind är varm, dess sol är klar,
Dess himmel tusen stjernor har

O Hellas’ barn ditt land är godt,
Ditt land är stort och skönt!

Och därför, barn af Hellas, mins
Ditt ädla fosterland!

Ej ro, ej lif, ei lycka finns
I fjerran från dess strand.

Hvarhelst din väg i verlden går,
Din rot är der din vagga står.

Och därför, barn af Hellas, mins
Ditt ädla fosterland!

Mer om sången och om
författaren Zacharias
Topelius kan du läsa på
Sidan 11

RFK kritiserar kommittédirektiven

Krav: alla finska krigsbarn ska ha möjlighet till upprättelse och ersättning för övergrepp

RFK har skickat ett yttrande till Socialdepartementet, ett remissvar till Upprättelseutredningens betänkande. Vi kräver att alla finska krigsbarn som kommit till Sverige i regi av Centrala Finlandshjälpen och Hjälpkommittén för Finlands barn ska omfattas av utredningen, vilket innebär att de ska kunna söka upprättelse och ekonomisk ersättning i de fall de utsatts för ”vanvård eller grova övergrepp” under tiden som krigsbarn.

Utredningen vill utesluta de flesta finska krigsbarn från möjligheten med motiveringen att de kommit till Sverige genom privata organisationers försorg.

Vi visar att den motiveringen är felaktig. Organisationerna var inte privata.

Vi ifrågasätter också direktiven till utredningen och menar att de begränsar utredningen på ett sätt som förhoppningsvis inte varit avsikten. Man talar om vanvård och grova övergrepp ”inom den sociala barna- och ungdomsvården”, men rimligen bör utredningen omfatta alla barn som på något sätt tagits om hand genom någon myndighets ingripande, inte nödvändigtvis en ”social” myndighet. Det

fanns andra myndigheter som hade makt att ”placera” barn.

Vi har tittat på en del övriga remissvar. Från flera håll kritiseras utredningen och framför allt direktiven som begränsar utredningen till att omfatta barn som utsatts för vanvård från 1920 till 1980. Årtalet 1980 förefaller ha valts godtyckligt och utesluter barn som vanvårdats på 1980- och 1990-talet. Det är naturligtvis inte rimligt.

Vi har låtit **Göran Johansson**, ordförande i Vanvårdsutredningen, läsa vårt yttrande. Han anser att vi ”tillför värdefull kunskap” på ett område där varken de som skrivit direktiven eller de som utfört utredningarna varit lika väl insatta. Han medger att Vanvårdsutredningen inte kände till att Centrala Finlandshjälpen faktiskt var en statlig kommitté, och det kände säkert inte Upprättelseutredningen till heller.

Ingen annan remissinstans har berört gruppen finska krigsbarn. Ingen mer än **Pentti Andersson**, Stockholmsföreningen, som forskat i ämnet och skrivit ett eget yttrande, med i stort sett samma krav som vi.

Kai Rosnell

Riksförbundets remissvar

YTTRANDE 2011-04-27

Socialdepartementet
103 33 Stockholm

Betänkandet av Upprättelseutredningen (SOU 2011:9)
Barnen som samhället svek

– åtgärder med anledning av övergrepp och allvarliga försummelser i samhällsvården.

Sammanfattning

Vi instämmer i stort sett i utredningens förslag och överväganden. Men på en punkt anser vi att en väsentlig förändring är nödvändig. Det gäller vilka grupper av barn som kan komma i fråga för upprättelse och ekonomisk ersättning.

På sidorna 150-151 argumenterar utredningen för att barn som placerats på barnhem eller fosterhem genom **privat** försorg inte ska omfattas av den föreslagna ordningen om ekonomisk ersättning: ”Detta ställningstagande... innebär... att den absoluta merparten av de barn som kom till Sverige under andra världskriget, så kallade finska krigsbarn, inte omfattas av möjligheten till ersättning.”

Huvudargumentet är att det var **privata** organisationer som hade hand om krigsbarnsverksamheten. Vi hävdar att det argumentet är felaktigt.

Därför kräver vi att alla finska krigsbarn som utsatts för vanvård eller grova övergrepp omfattas av möjligheten till upprättelse och kompensation.

Fakta om krigsbarnsverksamheten Åren 1939-1940

Centrala Finlandshjälpen (CF) som skötte krigsbarnsverksamheten under vinterkriget 1939-40 bildades 5 december 1939 som en privat organisation. Men redan 8 december fick CF 500 000 kr i bidrag från regeringen för att förbereda transporter. Den 22 december förstatligades CF och blev **statlig kommitté**. (Se: **Erik Carlquist: Solidaritet på prov**. Allmänna förlaget, Stockholm, 1971, sid 71 ff.)

Därför menar vi att alla finska krigsbarn som anlände efter 22 dec 1939 bör anses falla under upprättelseutredningens (och vanvårdsutredningens) uppdrag. Det var denna statliga kommitté som utsåg fosterhemmen till de finska barnen (och mödrarna). Därmed kan staten inte undandra sig ansvaret för eventuella övergrepp inom ramen för barnens krigsbarnsvistelse i Sverige.

Formellt sett skulle de barn som anlände från Finland med de första transporter 15-21 december inte ingå eftersom de kom i ”privat” regi. Men det vore orättvist och moraliskt fel. **Därför hävdar vi att alla barn som kom i regi av CF ska ingå i utredningens uppdrag.**

Åren 1941-1947

När det gäller de finska barn som kom till Sverige 1941 och senare är läget detta: Redan innan fortsättningskriget bröt ut i slutet av juni 1941 hade Kommittén för finska Sommarbarn tagit över fyra båtlaster finska barn. Senare under 1941 ombildades kommittén till Hjälpkommittén för Finlands barn (HjF) och barntransporterna tog fart igen. HjF var förvisso en ”privat” organisation i strikt mening, men agerade i nära samarbete med svenska myndigheter och åtnjöt omfattande statsstöd för sin verksamhet.

När de många barnhemmen för finska krigsbarn började inrättas krävdes tillstånd från **länsstyrelsen**, och **provinsialläkaren** skulle höras liksom **barnvårdsnämnden**. (Vi rekommenderar ett ingående studium av boken *Räddade till Livet*, **Tapani Rossi**, 2008, eget förlag, där barnhemsverksamheten granskas.)

När barntransporterna i början av 1944 tilltog igen blev **Socialdepartementet** en verklig aktör i verksamheten, utförde inspektioner och avfattade rapporter.

Inrättandet av karantänsförläggningar uppdrogs först åt **Statens Utrymningskommission** att verkställa men övergick strax till **Civildéfarsstyrelsen**. **Medicinalstyrelsen** tillsatte läkare till dessa anläggningar med rapporteringsskyldighet till Medicinalstyrelsen. Karantänsläkare kunde besluta att placera ett konstaterat sjukt eller smittat barn på sjukhus, epidemisjukhus eller sanatorium. Det kunde bli – i stället för fosterhemsplacering – inledningen på en långvarig vistelse på svenska vårdinstitutioner för senare placering på barnhem av konvalescentkaraktär, eller fosterhem.

Medan fosterhemmen inte erhöU någon ersättning för finska barn i deras vård, utgick till åtskilliga barn- och konvalescenthem statsbidrag för vårdkostnader för de inskrivna finska barnen. Exakt från vilken tidpunkt det började utgå har vi inte utrett, men bidraget rekvirerades månadsvis och pågick minst till den 30 juni 1947. Sålunda ingick delar av kostnaderna för krigsbarnsverksamheten i statsbudgeten.

Det skulle medföra besvärliga gränsdragningar om man ska leta efter ”rätt” datum i februari (?) 1944 för Socialstyrelsens tåtare engagemang, och det skulle medföra orättvisor. Det skulle också vara svårt att avgränsa ett eventuellt grovt övergrepp till tiden före Socialstyrelsens intråde i verksamheten. I de fall övergrepp förekommit har de sannolikt skett under en lång period och därmed också under tiden för Socialstyrelsens överinseende.

Med åberopande av alla dessa omständigheter, som visar på ”samhällets” eller ”myndigheternas” nära engagemang, kråver vi att alla finska krigsbarn åven under fortsåttningsskriget och fram till verksamhetens slut ska omfattas av Upprättelseutredningen (och åven av Vanvårdsutredningen).

Moraliskt ansvar

På sid 104 i betånkandet resoneras om samhällets ”moraliska” ansvar.

Når det gäller de finska krigsbarnen har det svenska samhället, enligt vår mening, ett mycket tungt moraliskt ansvar. Det var svenska organisationer, med statsmaktens goda minne och stöd, som inbjöd de finska barnen till

Sverige och utlovade god behandling. De finska föråldrarna litade på löftena.

Det vore ett dubbelt svek mot de finska krigsbarn, som trots allt utsattes för övergrepp i svenska fosterhem och barnhem och andra inrättningar, att uteslutas från möjligheten till uppråttelse. Först övergreppet, sedan negligeringen enligt betånkandets förslag.

Några ord om Kommittédirektiven:

”Uppråttelseprocessen för enskilda som utsatts för övergrepp och vanvård i den sociala barn- och ungdomsvården”. Här talas om den ”sociala” barn- och ungdomsvården. Men i betånkandets titel står ”övergrepp och allvarliga försummelser i samhållsvården”. I själva betånkandet blandas begreppen ihop, ”samhållsvård” blir synonymt med ”social barnavård.”

Enligt vår uppfattning måste kommittédirektiven tolkas på ett vidare sätt: **att allt omhåndertagande av barn genom någon myndighets inblandning bör bli föremål för undersökning**. Inte enbart de omhåndertaganden som skett genom de **sociala** myndigheternas försorg. Det fanns ju, som tidigare nämnts, andra myndigheter inblandade: Medicinalstyrelsen, Socialstyrelsen, Statens Utrymningskommission/Civildéfarsstyrelsen samt Länsstyrelserna.

Riksförbundet Finska Krigsbarn

Kai Rosnell Tapani Rossi Sinikka Ortmark Stymne
sekreterare forskare ordförande

Dramatiskt "barnaröv" för 60 år sedan

En händelse med två finska krigsbarn i centrum skapade stora rubriker i svenska morgontidningar tisdag den 17 oktober 1950. Ett finskt par i en taxi på väg till Stockholm med sina två barn som vistats i Sverige i sex år stoppades av fjorton radiobilar. De åtalades och dömdes senare för barnaröv.

Händelsen relaterades naturligtvis också i finska tidningar. På Riksarkivet i Stockholm fann jag dessutom ett klipp ur en tysk tidning som berättade om dramat. Det var förvisso en märklig nyhet.

Tidpunkten är lätt att komma ihåg: Mitt emellan Surteraset (29 september) och gamle kungens (Gustav V) bortgång (29 oktober).

Beskrivningen av dramat skiljer sig åt på en del punkter, men grundfakta är tidningarna överens om:

Filaren **Stepan Ylämurto** och hans hustru **Katri** från Helsingfors hade under någon vecka besökt sina båda barn i Sverige, **Aulis**, åtta år, som vistades i Västervik, och **Maire**, tio år, bosatt i Norrahammar. De hade kommit som krigsbarn 1944. (I finska tidningar heter de **Ylimurto**, i Hjälpkommitténs register heter barnen **Ylä-Murto**.)

Av någon anledning beslöt föräldrarna att båda barnen skulle följa med hem. De tog med sig Aulis när hans fosterföräldrar inte var hemma, fortsatte till Norrahammar där de beställde en taxi och plockade upp Maire som var på väg till skolan.

Målet var Stockholm, men taxichauffören hade en annan beställning och kunde inte åta sig att köra hela sträckan. Han lämnade körningen till en kollega och det blev taxibyte.

Det var lång väg till Stockholm så sällskapet tog en fikapaus. Då råkade chauffören höra flickan i baksätet snyfta att "jag vill ringa hem till mamma". Han fattade misstankar att allt inte stod rätt till.

Strax efter körde en polisbil upp vid sidan av taxin, och så började "barnarövet" rullas upp. Den förste chauffören hade ringt till Maires fosterföräldrar som larmade polisen. Makarna togs till polisstationen och förhördes, och barnen omhändertogs av ett par tillkallade lottor.

En månad villkorligt

Enligt DN hade paret Ylämurto försökt få hem sina barn genom myndigheternas försorg, men deras begäran hade avslagits. Advokat **Lars Östberg** på Hjälpkommittén för Finlands barn, som snabbt blev inkopplad på affären, kände inte till någon sådan begäran.

Maire återfördes dagen därpå till fosterföräldrarna i Norrahammar där hon senare adopterades. Aulis reste till Finland och väntade i Åbo på sina föräldrar som åtalades för barnarövet. De dömdes 31 oktober till en månads fängelse villkorligt, utan övervakning, och fick resa hem.

Föräldrarna insåg inte att de hade begått något brott när de bara hade rest för att hämta hem sina barn. De fattade inte att de riskerade två års straffarbete.

Det är svårt att få riktigt grepp om den här affären. Uppenbarligen var "kuppen" dåligt planerad, om den alls

Ur DN:s förstasida tisdag 17 oktober 1950.

var planerad.

Föräldrarna hade vistats en tid i Västervik och bott hos Aulis fosterföräldrar. De hade tagit tillfälliga arbeten där.

Fredagen den 13:e oktober hade de tagit med sig Aulis och åkt till Norrahammar, men sänt ett brev till pojken fosterföräldrar med meddelande att de åkt till Finland. Måndagen den 16:e kontaktade de en taxichaufför och hämtade upp flickan i taxibilen trots att hon försökte fly undan. Chauffören hade inte sett hur det gick till, men hade senare hört av andra och berättade för hennes fosterföräldrar.

Paret Ylämurto hade inte pengar att betala taxiresan till Stockholm men kontaktade finska legationen där och fick löfte om pengar, men utan att tala om vad saken egentligen gällde.

Pertti Kavén fäster i sin doktorsavhandling uppmärksamheten på den svåra situation som föräldrarna i Finland hamnade i när de inte fick tillbaka sina barn trots begäran. Ylämurto handlade tydligen i desperation.

Man kan säga: friskt vågat, hälften vunnet! De fick ju hem ett av barnen.

Aulis har bara goda minnen av tiden som krigsbarn i Sverige, och han har inte vantrivts i Finland heller. En sak har han fortfarande kvar som en stor tillgång: han är fullständigt tvåspråkig, har bl a arbetat som tolk.

Maire fick ett gott hem, gifte sig så småningom och blev mor till två barn.

Hon hade bra kontakt med sina föräldrar i Finland. Stepan dog ganska tidigt, 1962, medan Katri levde till 1984. Vi hälsade ofta på henne, minns Maires dotter Annelie.

Maire dog 2003, bara 62 år gammal.

Kai Rosnell

Topelius, stora ofreden och Laps' Suomen

Den välkända sagan *Björken och stjärnan* blev åter aktuell när Finlands riksdag behandlade krigsbarnsfrågan år 1950, enligt **Pertti Kavéns** avhandling (sid 187). Man jämförde krigsbarnen med sagans syskon och menade att alla krigsbarn som blivit kvar i Sverige egentligen längtade hem.

Vad inte så många kände till var att författaren **Zacharias Topelius** hade sin farfars far som förebild till sagan.

Under det stora nordiska kriget 1710-1721 ockuperades stora delar av Finland undan för undan av ryssarna. Åren 1713-1721 går i Finland under benämningen "stora ofreden" ("iso-viha").

Man uppskattar att cirka 20 000 personer bortfördes av ryssarna under denna tid. Åtminstone 5 892 civilpersoner kom från Österbotten.

Enligt Kavén var ryssarna mest intresserade av kvinnor och unga flickor. Men enligt **Pia Uppgård**, som studerat speciellt de bortförda från Österbotten, var de unga pojkarna i klar majoritet. Även **Kustaa H. J. Vilkuna**, som Kavén citerar, skriver att det var flest pojkar som rövades, så citatet bygger kanske på en feltolkning.

De första krigsbarnen?

Pia Uppgård har granskat de förteckningar som upprättades efter freden i Nystad 1721 och upptar personer som ännu efter krigsslutet inte återvänt hem. Hon kommer fram till att andelen barn (under 15 år) var hela 70 procent av alla bortförda, och andelen pojkar 76 procent, flickor 24 procent.

Kan dessa kallas de första krigsbarnen? De var helt ofrivilliga och många av dem kom aldrig tillbaka till Finland.

Bortrövandet av främst barn och ungdomar ingick i den ryska strategin. Det rådde brist på arbetskraft på de ryska adelsgodsen, och många av finländarna hamnade som slavarbetare där eller i Ukraina och Turkiet. Så sent som i slutet av 1720-talet fick man veta att tusen finländska "fångar" sålts som slavar i Persien.

Många tvingades kämpa i den ryska armén, mot sina egna landsmän.

Högre officerare använde barnen som handelsvara; de var lätta att transportera.

Ville Vallgrens staty "Topelius och barnen" finns i Skolparken vid Högbergsgatan. Gunnar Finnes staty "Saga och Sanning", två nakna kvinnofigurer, till minne av Topelius, står i Esplanadparken i Helsingfors.

Enligt fredsöverenskommelsen 1721 skulle alla fångar få komma hem, men det dröjde. Ännu i slutet av 1730-talet lyckades några återvända hem. Det är lätt att förstå att personer som rövats bort som barn hade svårt att hitta hem, och svårt att bevisa vilka de var: de kände inte igen sina föräldrar och vice versa.

Så sent som 1781 berättas att två bröder var kvar någonstans i Ryssland.

Så finländarnas misstänksamhet gentemot ryssarna – för att inte säga rysshätet – har gamla rötter.

Och Zacharias Topelius förfader? Jo, Tullgranskaren **Mikael Topelius (Toppila)** skildes från sin familj i Uleåborg. Hans hustru **Maria** tog barnen med till ett gömställe, men ryssarna hittade dem och tog den drygt tio år gamla sonen **Kristoffer**, född 1703, med sig.

Pojken hamnade hos en aristokratfamilj i Ingermanland men lyckades komma därifrån och ta sig till Finland, och sedan till Sverige där han träffade på sin mor som flytt dit.

Familjen flyttade sedan tillbaka till Uleåborg där Kristoffer blev tullskrivare. Hans son **Mikael** blev kyrkomålare, dennes son **Zacharias** blev läkare och samlade folkdikter. Zacharias fick en son som också fick namnet **Zacharias** och blev professor i historia och berömd författare, en av de största i Finlands historia.

Det är inte bara sagan *Björken och stjärnan* han skrivit, *Fältskärens berättelser* är väl hans mest kända verk.

Han har också skrivit mängder med dikter och sånger som också ingår i den svenska visskatten, *Sov du lilla vide ung, Jag gungar i högsta grenen* m fl.

Han är också upphovsman till den sång som **Maiju Johansson** (se sid 6-7) sjöng under sin tågresa till Sverige, *Laps' Suomen*. Topelius skrev på svenska, och den här sången ingick i ett sagospel *Prinsessan från Cypern*.

Där gäller det ett "barn av Hellas". Enligt forskningen syftade Topelius på Finland men kunde inte skriva det av fruktan att få det konfiskerat av de härskande ryssarna. När **Paavo Colliander** i början av 1900-talet översatte sången till finska förelåg inte den risken längre.

Fredrik Pacius tonsatte sagospellet och den ursprungliga sången. **Heikki Klemetti** har skrivit musiken till sången så som den oftast hörs i dag.

Handlingen kort: Krigarhjälten **Lemminkäinen** rövar bort den cypriotiska kungadottern **Chryseis** och för henne till det karga Norden. En kort tid lever paret lyckliga tillsammans. Han lovar avstå från strider, hon från dans och nöjen. Ingen av dem kan hålla sitt löfte.

Sagospellet har framförts som opera med musik av **Lars-Erik Larsson**. Urpremiären ägde rum på Kungliga Operan i Stockholm 1937 med berömdheter som **Set Svanholm** och **Hjördis Schymberg** i rollerna.

Zacharias Topelius (1818-1898) var en oerhört produktiv författare och kulturpersonlighet. Hans verk tillkom under sju decennier, hans författarskap är unikt i sin omfattning och mångsidighet.

Hela produktionen ges nu ut digitalt, en del även i bokform. Alla med tillgång till internet kan hämta hem materialet. Utgivningen började förra året och är planerad till 2018 då *Fältskärens berättelser* ges ut.

Kai Rosnell

Pia Uppgård: "Af ryssen bortförda". Pro gradu-avhandling, Åbo Akademi 2002.

Kustaa H.J.Vilkuna: *Viha. Perikato, katkeruus ja kertomus isostavihasta*. Jyväskylä 2005.

Sagan *Björken och Stjärnan* (1852) finns på <http://www.sipoo.fi/topelius/alster/bjst.html>

Fick vi någonsin finsk(-)undervisning?

Fick de finska krigsbarnen i Sverige någonsin undervisning på finska, eller i finska?

Svaret är ja – på en del orter.

Chefen för Hjälpkommittén för Finlands barn, **Lars Östberg**, besökte Helsingfors ett par dagar i början av september 1942 för överläggning om undervisning för de finska barnen i Sverige.

Folkskolinspektörerna i Helsingfors var oroliga för att barnen kom att glömma finskan. Man beslöt att Hjälpkommittén skulle undersöka var de finstalande barnen var placerade. Visade det sig då att många var placerade på en ort skulle det ordnas med fullständig finskspråkig undervisning där.

Lärarna skulle helst komma från Finland. Dessutom skulle man se till att inte heller de minsta barnen skulle glömma sitt modersmål. För att lösa det problemet skulle Hjälpkommittén försöka få barnträdgårdslärarinnor från Finland, eller också söka finstalande personer bosatta i Sverige.

Lars Östberg informerade också om att finskspråkig undervisning ordnats i Härnösand, Gävle och Tranås, och att en finsk lärare, invalid, skulle komma till Borås.

I Östergötland hade man tidigt uppmärksammat behovet. Det var också

En skolklass finska krigsbarn vid domkyrkoförsamlingen i Linköping. Två namn är kända: Sirkka Tuominen länst till vänster och Raili Puhakka, flickan i mitten med glasögon. Vilka är de andra?

där man åstadkom den mest genomtänkta planeringen enligt de överenskommelser som träffats i Helsingfors.

Ester Aulanko, Maikki Pulkkinen och **Alli Lujala** var utbildade lärare som anställdes för att svara för undervisning i finska skolor i Motala, Norrköping och Linköping. Finska barnträdgårdslärarinnor anställdes på barnhem i länet och bedrev någon sorts förskoleundervisning för de mindre barnen där och på förskola i Linköping resp Motala.

Detta foto är lånat av en kamrat i Kuopio – Martti Soikkeli. Han var krigsbarn i Örebro några år från 1942. Han säger att fotot är taget på ett slags daghem eller liknande, eftersom de bara vistades där på dagarna. Det kan vara en skolklass. Alla barnen lär vara krigsbarn, men Martti minns inga namn. Martti står längst till vänster - men vilka är de andra barnen? Känner någon igen sig själv eller miljön där fotot är taget? Skriv till

Tapani Rossi

Imponerande dockteater om krigsbarn

Så har även de yngsta fått en chans att bekanta sig med vad ett finskt krigsbarn är. Åtminstone de som fått se *System från havet*, ett dockspel som vänder sig till barn från fyra år.

Marionetteaterns föreställning på Stadsteatern i Stockholm berörde mig djupt, även om den kändes yttlig emellanåt.

Framförandet var mycket skickligt, in i minsta detalj. Imponerande!

Författare är **Ulf Stark**, dockorna har designats av **Stina Wirsén**, **Helena Nilsson** har regisserat.

Det handlar om ett barns längtan (efter en hund), besvikelse (när ett krigsbarn från Finland kommer som lekkamrat till henne i stället för en hund), minnen (som kan rymmas i en liten kappsäck av just krigsbarns-

Ulf Stark har skrivit mycket för barn. Nu har han tagit upp ett nytt ämne.

Foto: Säde Ikonen

Vilma och Gustav från förskolan Sitting Bull var inte säkra på att något sådant verkligen hänt som skildras i System från havet.

Foto: Kai Rosnell

modell) och drömmar.

Språket är enkelt så även barn begriper vad det handlar om: flykt undan kriget till trygghet.

En grupp barn från förskolan Sitting Bull (Södermalm, Stockholm) såg föreställningen samtidigt med mig. Vad blev deras reaktion? Vad tyckte de om den?

– Bra! svarade **Vilma** och **Gustav**. De andra instämde tyst.

Tror ni att något sådant här kan ha hänt på riktigt? Att barn kommit hit med båt från Finland undan krig?

– Nej, sa Vilma.

– Kanske, sa Gustav.

Barnen fick smälta intrycken innan man gick igenom pjäsen på förskolan.

– Barnen insåg först inte att detta verkligen har hänt, berättar läraren

Annika Lundblad. De tyckte det var konstigt att flickan måste resa ensam, det framgick inte klart varför hon inte kunde stannat hos mamma, hon var ju kvar och hängde upp tvätt som vanligt, pappan var soldat men kom hem ibland, som om det var ett vanligt jobb. Ja, det kändes lite diffust för barnen.

Bra att det finns lärare som kan förklara sammanhangen.

Hur kom det sig att Ulf Stark valde ett sådant ämne, finska krigsbarn?

– Jag är gift med en finlandssvenska, hennes far var med i kriget, en kusin var krigsbarn, svarar Ulf Stark. Och i min förra frus hem hade man tagit emot ett finskt krigsbarn. Så jag hade kommit i kontakt med ämnet. Barn i dag vet knappast någonting om detta så det passade bra. Där finns också kopplingen till ensamkommande barn i dag.

– Och jag ville inte göra en pjäs som saknade hopp.

Kai Rosnell

...finskundervisning

forts från föreg sida

Ett intressant exempel: en liten skola nära Helgerums slott (söder om Västervik) hade nio eller tio elever totalt i ett och samma klassrum fördelade på olika åldersklasser. Plötsligt den 6 februari kommer sex finska barn, tre pojkar och tre flickor, till skolan. De tillhörde en grupp på 15 barn som kommit till Helgerums slott som blivit ett tillfälligt hem för finska musikernas barn.

Nu var nog alla barnen finlandssvenska så språket var inte något problem. Men den stackars ”fröken” fick problem att organisera sin undervisning till de olika förutsättningarna

hon plötsligt stod inför. Vårterminen förlöpte antagligen bra, men redan i oktober, en kort tid in i höstterminen, upplöstes barnhemmet och de finska barnen reste hem.

De flesta fosterhem såg till att barnen skrevs in i ortens skola. Många kommer ihåg att man hade en eller flera finska skolkamrater. Men plötsligt var de bara borta – hemresta.

På gamla skolfoton från 40-talet finns ofta några finska barn med bland sina svenska kamrater. Sådana foton används ofta som källa till många minnen när man återförenas senare i livet.

Tapani Rossi

Källa bl a Östgöta Correspondenten den 11.9.1942.

Var finns standaret?

Stockholmsföreningen efterlyser ett standar som Vantaan Laulu, en 30 man stark manskör från Vanda, lämnade vid ett besök med konsert 1994.

Standaret var med vid Riksmötet i Stockholm (1994 eller 1995?).

Det kan ha tagits om hand av någon som inte visste var det hörde hemma.

Standaret står på en vit marmor-skiva. Färg: blå botten med stor guld-gul lagerkrans på mitten med ett stort V inuti kransen.

Har du upplysningar om standaret? Ta kontakt med **Tuula Hallerlid** i Stockholm, tel 08-795 7602. E-post: tuula_irmeli@hotmail.com

Träffade pappas finske ”bror”!

Arvo Suvinen vistades som krigsbarn hos **Hildur** och **Henning Dahlgren** i Vartofta, Västergötland. Där fick han bli två nya svenska bröder som ständigt talade om sin finske ”bror”, även sedan han återvänt till Finland.

Kontakten har bibehållits genom åren, främst genom att Arvo skrivit till **Åke**, den ene av bröderna. Nu är båda bröderna döda.

Inför resan till Kungälv och Riksmötet hade Arvo skrivit till Åkes änka **Maj-Brith**, som i sin tur tog kontakt med sin brorsdotter **Gun-Britt Wärvik** i Göteborg:

– Nu har du chansen att äntligen träffa Arvo, sa hon. Åk till Kungälv!

Självklart tog Gun-Britt vara på möjligheten. Hon var ju inte född när Arvo bodde där.

”Svär mindre nu”

Henrik Karell (bilden) i Helsingfors har länge letat efter uppgifter om sin krigsbarnstid i Sverige.

Grundfakta fann vi lätt på Riksarkivet. Därav framkom att han vistats länge på Rävlanda Sanatorium.

Henrik ville se sina gamla journaler, han ville veta vad han behandlats för och hur behandlingen fortskridit.

Tapani Rossi fann, mer av en slump, via Internet en arkivdatabas, Visual Arkiv där man nyligen börjat samla diverse material. Västsvenska arkiv var bland de första att gå med.

Henrik fick veta att journalerna förvarades på Göteborgs Stadsarkiv. De senaste somrarna har han varit där och fått fram allt. Alla medpatienter har han hittat namnen på, så nu har han en tjock bunt med feberkurvor från Rävlanda.

På ett av journalarken finns en rolig notering: ”svär mindre nu”.

Kai Rosnell

Gun-Britt Wärvik med maken Lars kom till Kungälv för att träffa sin fars gamle krigsbarnsbror Arvo Suvinen (t h) från S:t Michel, för första gången.

– Arvo har hela tiden varit levande i familjens minne, säger hon. Men det här är första gången vi träffas!

Det blev någon timmes intensiv samvaro.

Scharlakansfeber

På registerkortet för **Sirpa Korpela** från Helsingfors (bilden) står att hon vistats på Epidemijukhuset i Alingsås i oktober 1943. Senare kom hon till fosterhem.

Men varför var hon intagen där? Sirpa hade inget minne av att hon varit sjuk.

Från Alingsås stadsarkiv lotsades vi till Vänersborgs regionarkiv. Och se, där hade man verkligen uppgifter om Sirpa.

Men inte från oktober 1943 utan november 1943 till januari 1944, orsaken var scharlakansfeber.

Så nu har Sirpa fått sina sjukjournaler från Vänersborg.

– Men enligt andra uppgifter har jag varit på Balingsta gård i Huddinge också, säger Sirpa.

Så fallet är inte avslutat.

Fallen Sirpa Korpela och Henrik Karell visar att det fortfarande går att

Arvo Suvinen är ordförande för krigsbarnsföreningen i S:t Michel och därmed mycket aktiv inom krigsbarnsverksamheten.

Text och foto: Kai Rosnell

Pris till Wersäll

Varmt grattis till **Margareta Wersäll**, krigsbarn och medlem i Stockholmsföreningen!

Hon har nyligen fått Ivar Lo-Johanssons personliga pris på 320 000 kronor. Det är Sveriges största litterära pris till en svensk författare.

Margareta Wersäll får priset för avhandlingen *Fattighusliv i ensamhetsslott – Ivar Lo-Johansson och de äldre i samhällsdebatt och dikt*.

Avhandlingen är en studie i opinionsbildning, den undersöker Ivar Lo-Johanssons stridsskrifter och radioprogram om åldringsvården. I slutet av 40-talet reste författaren runt och skrev om vanvård och sysslolöshet: hur äldre berövas sin identitet och förnekas mänskliga behov. Han banade väg för åldringsvård i hemmen.

Avhandlingen följdes av Wersälls populärvetenskapliga *Ivar Lo-Johansson och kärleken. Kvinnorna i hans liv och verk*. 2010 (Natur och Kultur).

hitta gamla sjukjournaler. Det gäller att inte ge upp sökandet.

Problemet är att man inte känner till var de förvaras. De gamla sjukvårdsinrättningarna är nedlagda, huvudmännen vet inte mycket.

Man ska ha lite tur!

Kai Rosnell

Stora truckar i Markaryd

Sektion Göingebygden av Sydsveriges Finska Krigsbarn med medlemmar i Skåne, Småland och Blekinge hade den 1 juni en träff i Markaryd. Vård var Alpo Persson, som hälsade ett 30-tal medlemmar välkomna.

Efter lunch på Markaryds Vårdshus gjordes studiebesök på Konecranes Lifftrucks AB, där **Mats Johansson** informerade om företagets historik och dess verksamhet och guidade runt i fabriken. Företaget, som tidigare hette SMV, etablerade sig i Markaryd år

1995 och har 140 anställda. Det är idag finskägt med huvudkontor i Hyvinkää. Fabriker finns i flera länder med 10 500 anställda i koncernen.

Deltagarna imponerades av de stora truckarna med lyftkapacitet från 10 till 60 ton.

Kaffe intogs sedan på Vårdshuset, där ordförande **Soini Andersson**, Tyringe lämnade en del information. **Eila Ralsgård**, Osby, berättade om sina erfarenheter som finskt krigsbarn. Ny träff planeras till vecka 35.

Alpo Persson

Nytt styre i Stockholm

Stockholmsföreningen fick vid sitt årsmöte i mars en till största delen helt ny styrelse. Doris Emanuelsson, som varit ordförande i över tio år, avgick och avtackades, och överlämnade ordförandeklubban till Ritva Winter.

Hilkka Mälarstedt är kvar som vice ordförande och föreningens repre-

sentant i RFK:s styrelse, där Aulis Hansson är ersättare.

Nya i styrelsen blev Auli Vietorisz, sekreterare, Kalle Kapborg, kassör, Irja Littunen och Birgitta Marking. Nya suppleanter är Eila Wärm, Tuula Korttila och Mirjam Kemppi.

Gävle-Dala

Höstmöte i Hälsingland, augusti-september.

Hoforsgruppen träffas sista onsdagen varje månad. Ring Jouko Rajaniemi 070-2095653.

Gästrikegruppen träffas 13 sept, 11 okt och 8 nov kl 13 på Studieförbundet, Norra Köpmangatan 12 A, Gävle. Eva Andersson hälsar både nya och gamla medlemmar välkomna.

Hälsinggruppen träffas sista måndagen i månaden.

Göteborg

Grillfest onsdag 15 juni kl 15, ordf Kielo Bengtssons trädgård.

På gång i lokal-föreningarna

Höstens verksamhet planeras i augusti.

Vid intresse ring Kielo Bengtsson, 031-3306665, veckan före aktuellt datum.

Mellansverige

Torsdag 11 augusti: Studiebesök på Svampen, Örebro.

Stockholm

Sommarträffar på Blå Porten, Djurgården, måndagar kl 11.30: 13 och 27 juni, 11 och 25 juli, 8 och 22

Kemi välkomnar till 20-årsjubileum mitt i högsommaren

Kemi krigsbarnsförening firar sitt 20-årsjubileum lördag-söndag 16-17 juli 2011.

Det börjar med lunch 11.30 i Teaterrestaurangen på Kulturcentrum, sedan själva festen kl 13 på Kulturcentrum, och på kvällen kl 19 festmiddag på Hotell Merihovi.

På söndagen läggs kransar vid krigsbarnsmonumentet och hjältegravarna, det hålls gudstjänst i Kemi kyrka med kyrkkaffe i församlingscentrum.

Festprogrammet innehåller hälsningar, sång och musik, föredrag "Ett krigsbarn minns" av Aila Marjamaa, mer musik och dans.

Anmäl senast 18 juni. Bindande anmälningsavgift 70 Euro betalas senast 18 juni på kontot FI4980001301078730 DABAFIHH, referens nummer 13.

Mer upplysningar: Eine Manninen, tel 00358-40 578 4246.

Krigsbarnen i Kemi var de första att bilda en egen förening som därmed blir den första att fylla 20 år.

Kemi var också först att utlysa en tävling om ett krigsbarnsmonument. Resultatet blev den lilla hopkrupna figuren nere vid hamnen, "Pieni ikuisuus" ("En liten evighet").

Meddela adressändring

augusti. Kvarnen, Medborgarplatsen, onsdagar kl 13.15: 22 juni, 6 och 20 juli, 3 och 17 augusti.

Måndagsträffar i Nockebyalen, Alviks Medborgarhus, Gustavlundsvägen 168 A, 2 tr (förbi Tvärbanan, sedan till höger). Samling från kl 13, programstart kl 14.

Anmäl senast en vecka före till Eila Wärm, tel 08-6047899, e-post: eilawarn@hotmail.com

5 sept: Program ej fastställt.

3 okt: Hans Dalborg, f d Nordeachef, berättar.

Sydsverige

29 juni: Besök Beredskapsmuseet Djuramosse.

Tapani Rossi tog ett initiativ

Minnesplatta i Eslöv

Om kungaparet väntat några dagar med att besöka Eslöv, som fyller 100 år, kunde de varit med om något stort!

Fredagen den 10:e juni invigdes nämligen en minnesplatta med tack till de tiotusentals svenska fosterfamiljer som tog emot finska krigsbarn i sina hem. Det skedde i järnvägsstationens väntsal, och plattan skruvades på plats av fyra olika personer, en skruv i varje hörn.

Det är eldsjälens **Tapani Rossi** i Höör (bilden) som tagit initiativet till minnesplattan. Han har på egen hand drivit projektet hela vägen från planering genom byråkratin till verklighet.

Sydsveriges finska krigsbarn bidrar till kostnaden, liksom Tapani själv och den busslast finska krigsbarn som startade från Kajaani (Kajana) i norra Finland några dagar tidigare, med **Rauno Juntunen** i spetsen. Rauno var med i den första officiella krigsbarnstransporten i september 1941 och har många gånger därefter besökt sina svenska hemtrakter i Huaröd, Skåne.

– Ja, det blev en ganska stor historia, säger Tapani. Här visar finska krigsbarn en positiv sida. Jag vet ingen annan minnestavla som så tydligt tackar fosterfamiljer och enskilda. Statyn i Haparanda tackar svenska folket. Med den här tavlan förbinder vi krigsbarnen från norr till söder.

Aulis Kjäll, som vistades som krigsbarn i Skåne i många år, överlämnade en miniatyr av Haparanda-statyn Ero till Eslövs kommun med anledning av 100-årsjubileet.

Från november och några månader framåt kommer Tapani Rossi att ordna en fotoutställning på Eslövs museum, i samarbete med museiföreningen.

Kai Rosnell

ESLÖV

Centrum för finska krigsbarn

Under krigsåren 1939-1945 kom ca 2000 finska barn med tåg till Eslöv. Här hämtades de av fosterföräldrar eller reste med andra tåg till nya hemorter i Skåne.

Efter kriget blev Eslöv åter samlingspunkt för barn som återvände till Finland.

Denna tavla avtäcktes år 2011 av finska krigsbarn till tacksamt minne av alla familjer och Enskilda som gav oss kärlek, vård och trygghet under Finlands ofärdår.

Uppsatt i samråd med Eslövs kommun och BA Bygg AB

Om barken Karl-Erik

Karl-Erik Kronström i Hangö har lyckats rädda ett kärt Sverigeminne. Så här skriver han i ett brev:

”Jag vistades i Björkeröd (nära Mala och Hörja) från 13.05.1946 till 14.07.1947. Som tack för att **Amand** och **Olga Ohlsson** tog hand om mig bad min mor farfar **Oskar** att tillverka en gåva av något slag. Det blev en halvmodell av en tremastad bark som han gav mitt namn: **Karl-Erik**. Den

21.12.1947 kom den fram till Björkeröd och fick mycket beröm i ett brev.

Farfar var ingalunda modellbyggare utan arbetade på Hangö tryckeri med titeln typograf.

Eftersom hemmet efter min Sverige-bror Arnes död skulle upplösas var jag rädd att barken skulle komma på

villovägar till människor för vilka den inte har någon betydelse. Så jag bad helt enkelt att få den. Nu pryder den vår vägg. Där har den stor betydelse.

Före sejouren i Björkeröd var jag ca två år på Sjukhemmet för Finlands barn i Yngsjö. Där var jag tvungen att byta språk från svenska till finska. I Björkeröd lärde jag mig svenska andra gången och finska på nytt i Hangö Samlyceum.”

Kanske finns det ”Sverige-syskon” som har sådana saker kvar utan att veta att de en gång kommit från Finland?

Tapani Rossi